

PÕHIKOOLI GEOGRAAFIA LÕPUEKSAM
13. JUUNI 2019

HINDAMISJUHEND

Eksamitöö ülesannete vastuseid hinnatakse 0,5 punkti täpsusega. Maksimaalselt on võimalik saada 75 punkti. Eksamitöö lõpptulemus ümardatakse täisarvuliseks suurema punktiarvu poole. Hindamisskaala on järgmine:

hinne „5“	90–100%	68–75 punkti
hinne „4“	75–89%	57–67 punkti
hinne „3“	50–74%	38–56 punkti
hinne „2“	20–49%	15–37 punkti
hinne „1“	alla 20%	vähem kui 15 punkti

Hindamisjuhendis antakse juhiseid, kuidas iga küsimuse puhul punkte arvestada. Juhendis on esitatud õige vastuse variandid. Avatud vastuseid võib sõnastada erinevalt, seega ei ole pakutud vastusevariandid ainuvõimalikud. Kui õpilane on oma sisuliselt õige vastuse sõnastanud teisiti, palume õpetajal arvestada vastuse eest punkte järgmisel põhimõttel: õige ja ammendav vastus annab maksimumpunktid, osaliselt õige vastus annab olenevalt vastuse õigsusest proportsionaalselt vähem punkte. Lisatud on ka näiteid, kuidas osaliselt õiget vastust hinnata. Näited pole ammendavad, sest kõiki vastusevariante ei ole võimalik ette näha.

Palume märkida iga eksamitöö tiitellehele punktisumma, eksamihinde, aastahinde ja õpilase andmed. Palume täita kõik hindamiseks ette nähtud kastid. Kui õpilane on jätnud ülesandele vastamata, **tõmmake kasti kriips. Kõikide hindamiseks mõeldud kastide täitmine on oluline andmete töötlemiseks ning sellest sõltub tagasiside täpsus ja põhjalikkus.**

Iga ülesande juurde on lisatud **kokkuvõttev hindamiskast**, mis on osaülesannete kastidest eraldatud **jämedama joonega** ja asub ülesande töökäsuga samal joonel. Sinna tuleb märkida vastava ülesande osaülesannete eest kogutud **punktide summa**.

I OSA ATLASETA 39 PUNKTI

1. Kirjuta, mis geograafilised objektid on kaardile numbritega märgitud.

1. *Alpid* (mäestik)
2. *Skandinaavia* (poolsaar)
3. *Must* (meri)
4. *Põhjameri* (meri)
5. *Gibraltari* (väin)
6. *Iiri* (saar)
7. *Hispaania* (riik)
8. *Ukraina* (riik)

Iga õigesti kirjutatud objekti nimi 0,5 punkti, ülesanne kokku 4 punkti.

2. Otsusta kaardi järgi, kas väide on tõene või väär. Märki vastavasse lahtrisse X.

Väide	Tõene	Väär
Sellel kaardil on horisontaalid joonistatud iga 5 meetri järel.		X
Siumäe absoluutne kõrgus on suurem kui Jaanimäe absoluutne kõrgus.		X
Jaanimäe idanõlv on laugem kui läänenõlv.	X	
Punktide A ja B vahemaa kaardil on 223 m.		X
Siumäest lääne ja loode suunas jääb soostunud ala.	X	
Punkti C suhteline kõrgus Külajärve äärest on ligikaudu 260 meetrit.		X

Iga õige märgi 0,5 punkti.

Ülesanne kokku 3 punkti.

3. Täida tabel fotode järgi.

Kivimi või sette kirjeldus	Kivimi või sette nimetus Iga õige 1 punkt	Foto nr Iga õige 0,5 punkti
Magma tardumisel maakoos tekkinud tardkivim, mis koosneb päevakivi, kvartsi ja vähesel määral vilgu kristallidest.	<i>graniit</i>	2
Peamine pinnakattematerjal Eestis, mis koosneb mandriliustike kuhjatud erineva suurusega kivimiosakeste segust.	<i>moreen</i>	4
Madalas ordoviitsiumi meres mikroskoopiliste vetikate jäänuste kuhjumisel, tihenemisel ja kõvastumisel tekkinud kivim.	<i>põlevkivi</i>	1

Ülesanne kokku 4,5 punkti.

4. Jooni alla õige lause osa.

Kaart mõõtkavaga 1:4000 on suuremõõtkavaline/väikesemõõtkavaline kaart.

Suuremõõtkavalisel kaardil kujutatakse väikest ala suure täpsusega/suurt ala väikese täpsusega.

Kui tahad vaadata, kuidas sõita Tartust Pariisi, peab kasutama väikesemõõtkavalist/suuremõõtkavalist kaarti.

Iga õige alla joonimine 0,5 punkti.

Ülesanne kokku 1,5 punkti.

5. Joonisel on kujutatud surmade arv vanuserühmade järgi aastatel 1922 ja 2016. Uuri joonist ja täida ülesanded.

Millised väited on õiged? Jooni alla vastavalt „tõene“ või „väär“.

Tõene / väär 1922. aastal suri rohkem eakaid inimesi kui 2016. aastal.

Tõene / väär 2016. aastal suri üle 450 inimese, kes olid vanemad kui 80 aastat.

Tõene / väär Eestis on märgatavalt vähenenud imikusurmade arv.

Iga õige otsus annab 0,5 punkti, kokku 1,5 punkti.

Põhjenda, miks on Eesti rahvastiku suremus aja jooksul muutunud.

1. Eesti edusammud meditsiinis, sotsiaalhoolekandes, majanduses jt valdkondades – kasvanud on eluiga ja seetõttu sureb rohkem eakaid.
2. Epideemiate jt nakkushaiguste osatähtsus surma põhjustes on langenud, paranenud on hügieen, lapsi vaktsineeritakse – tugevalt on langenud imikusuremus.

Õpilane toob vastuses välja eakate suremuse suurenemise ja imikusuremuse vähenemise, seostab muutused meditsiini arengu ja eluolu paranemisega – 2 punkti. Ainult meditsiini ja majandusolude paranemise kirjeldamine ilma seoseta suremusele või elueale – 1 punkt. Ainult meditsiini või ainult majandusolude paranemise kirjeldamine ilma seoseta suremusele või elueale – 0,5 punkti.

Ülesanne kokku 3,5 punkti.

6. Uuri kaarti ja diagramme ning vasta küsimustele.

Mis kliimavööde on kaardil tähistatud rohelisega? Lähistroopiline kliimavööde

Õige vastus 1 punkt.

Otsusta, mis kohti kirjeldavad diagrammid. Kliimadiagramm A iseloomustab kaardil tähistatud kohta nr 2. Kliimadiagramm B iseloomustab kaardil tähistatud kohta nr 1

Üks õige otsus 1 punkti, kokku 2 punkti.

Kirjelda selle kliimavöötmee suve kahe näitajaga. Kasuta diagrammide andmeid.

Suvekuude keskmine õhutemperatuur on kuni 25°C, suvekuudel sajab vähe kuni 20 mm; kõrgete temperatuuride tõttu aurab palju ja valitseb põud, puhuvad passaattuuled.

Õpilane saab kirjelduse eest 2 punkti, kui on toonud diagrammi põhjal välja kuude keskmise temperatuuri ja sademete hulga või sõnastanud kliimanäitajate vahelise seose. Lihtsam kirjeldus, näiteks suvi on palav ja sademetevaene, annab 1 punkti.

Too näide, kuidas kaardil tähistatud kliimavöötme tingimused mõjutavad inimeste igapäevaelu.

Suviseks põuaajaks peab veehoidlatesse vett varuma. Suvi on palav, keskpäeval peetakse siestat. Majad on heledad, sammaskäikudega, aknad vaatavad sisehoovidesse, sest välditakse päikesekiirguse sattumist hoonetesse. Suvel kannavad inimesed heledaid riideid, kiirgust neeldub vähem.

Õpilane saab konkreetse näite sõnastamise eest 1 punkti, kui on toonud välja kliimanäitaja ja igapäevaelu seose. Lihtsam kirjeldus, näiteks majad on heledad, annab 0,5 punkti.

Nimeta 3 riiki, mis selles kliimavöötmes asuvad.

Kreeka, Itaalia, Portugal, Türgi, Hispaania, Horvaatia, Austraalia, LAV

Lugeda õigeks kõik riigid, kus on selle kliimavöötmega ala. Iga õige riik 0,5 punkti, kolm õiget riiki 1,5 punkti.

Ülesanne kokku 7,5 punkti.

7. Uuri tabelit ja täida ülesanded.

Kirjelda tabeli andmeid kasutades, millised muutused on toimunud Tallinnas peatunud kruisilaevade ja kruisituristide arvus aastatel 2000-2018?

Kruisilaevade arv varieerub aastati, kuid võrreldes 2000. aastaga on arv rohkem kui kahekordistunud. Kruisireisijate arv on suurenenud üle 5 korra.

Õpilane saab kirjelduse eest 2 punkti, kui on toonud arvuliselt välja muutuse kruisilaevade arvus ja kruisituristide arvus. Ühe muutuse konkreetne sõnastus annab 1 punkti. Lihtsam vastus, näiteks laevade arv on kasvanud, annab 0,5 punkti.

Nimeta kaks Tallinna kui turismi sihtpunkti arengueeldust

- 1. Kruisisisadam on kesklinna lähedal; toitlustuskohad / kaubanduskeskused / turud on sadama lähistel – ostuvõimalused; vaatamisväärsused Tallinna vanalinnas, Vanalinn on UNESCO maailmapärandi nimistus; arvukad muuseumid; võimalus minna reisibüroo abil lühiekskursioonile Harjumaale, Lahemaale.*
- 2. Tallinnal on roheline linna kuvand; tasuta wifi kasutamise võimalus; korraldatakse festivale, laulupidu, konverentsid, rahvusvahelised spordiüritused.*

Õpilane saab ühe arengueelduse sõnastamise eest 1 punkti, kahe erineva arengueelduse eest 2 punkti.

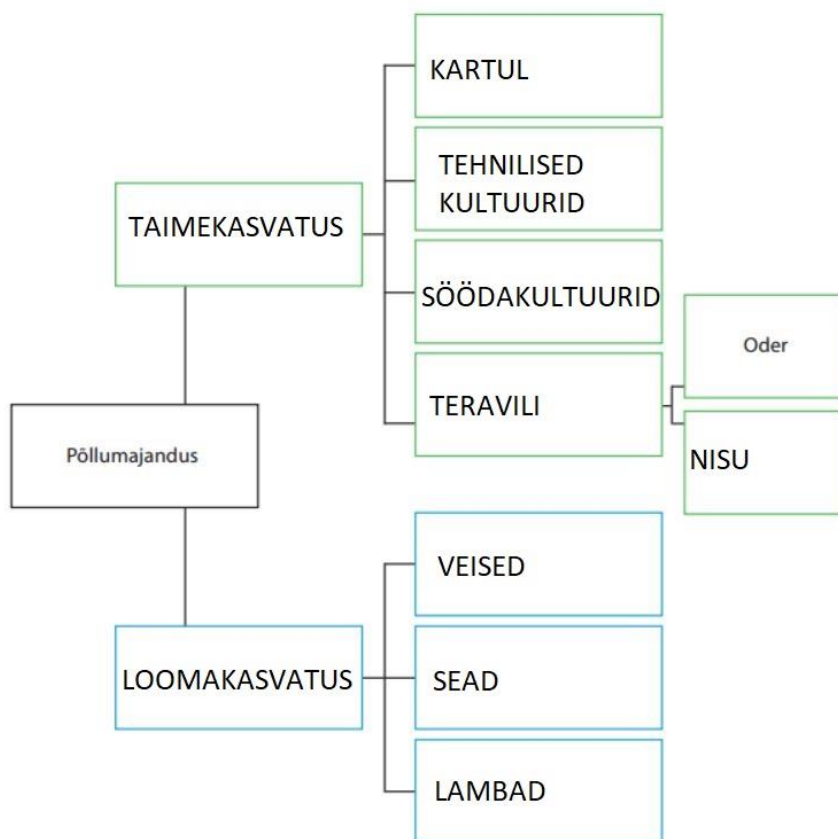
Kirjelda, milliseid probleeme võib kaasa tuua üha kasvav turistide arv Tallinna vanalinnale ja kohalikele elanikele.

- 1. Teenuste hinnad kasvavad, kohalikele elanikele ei ole teenused kättesaadavad.*
- 2. Linn on lüürikam, rahvarohkem; kuritegevuse /varguste arvu kasv; liiklusummikud.*

Õpilane saab probleemi kirjeldamise eest 1 punkti, kahe erineva probleemi kirjelduse eest 2 punkti.

Ülesanne kokku 6 punkti.

8. Täida skeem Eesti põllumajandusharude kohta. Vali sõnad skeemi alt.

Iga õigesti täidetud kast 0,5 punkti, kokku 5 punkti. Teatud kastides olevate sõnade (kartul/tehnilised kultuurid/söödakultuurid ja veised/sead/lambad) järjekord ei ole oluline.

Miks Eesti põllumajandus on spetsialiseerunud loomakasvatusele? Too üks põhjendus loomakasvatuse vaatenurgast ja teine põhjendus taimekasvatuse vaatenurgast.

Mitmekesiseks taimekasvatuseks on Eestis lühike vegetatsiooniperiood, väheviljakad mullad jm. Taimekasvatusega seotud tööd on hooajalised, läbi aasta on raske tööjõudu rakendada. Loomakasvatus sõltub vähem ilmastikust; Eesti kliima sobib söödakultuuride/heintaimede kasvatamiseks. Loomakasvatus tagab aastaringse tööhõive.

Ühe vaatenurga põhjendamise eest 1 punkt. 2 punkti saab õpilane, kui on põhjendanud nii taime- kui loomakasvatuse eeldusi.

Ülesanne kokku 7 punkti.

9. Täida ülesanded ilmakaardi järgi.

Tähista kaardil madalrõhkkond tähega M.

Kaardil põhjapoolses osas on kaks madalrõhkkonna keset: 980 mbar ja 995 mbar isobaari sees.

Ühe õige madalrõhkkonna tähistamine – 1 punkt.

Otsusta, millised väited kirjeldavad ilmakaardil suveilma Prantsusmaa keskosas. Jooni alla vastavalt „tõene“ või „väär“.

Tõene / väär Prantsusmaal on õhurõhk 1030 mbar.

Tõene / väär Puhub tugev tuul.

Tõene / väär Ilm on pilves ja sajab lausvihma.

Ülesanne kokku 2 punkti.

II OSA ATLASega 36 PUNKTI

10. Täida lüngad.

Krimmi poolsaare põhjaosa absoluutne kõrgus jääb vahemikku *0-100 meetrit*. Musta mere suurim sügavus on *2210 meetrit*. Odessa ja Istanbuli vahemaa on linnulennult *610 (+-20) km*. Odessa geograafilised koordinaadid on *46-47° N* ja *31-32° E*.

Õigesti täidetud lünk annab 0,5 punkti. Õigesti määratud geograafiline pikkus annab 0,5 punkti ja geograafiline laius 0,5 punkti. Kui õpilane eksib koordinaadi arvulise väärtuse või poolkera määramisel, saab 0 punkti.

Ülesanne kokku 2,5 punkti.

11. Joonisel on elektri tootmine ja tarbimine 2017. aastal Eesti Energia andmeil. Uuri joonist ja täida ülesanded.

Lõpeta laused, kirjuta vastuseks riigi nimi.

- Kõige odavam elekter (€/MWh) on *Norra*
- Pisut üle 50% Balti riikide elektritoodangust toodab *Eesti*
- Oma riigis toodetud elektrienergiast üle 4 korra rohkem tarbib elektrienergiat *Leedu*

Iga õigesti leitud vastus 1 punkt, kokku 3 punkti.

Millest toodab peamiselt oma elektrienergia:

Norra *hüdroenergia, vee-energia*

Eesti *põlevkivi*

Õige energiaallika märkimine 1 punkt, kokku 2 punkti. Kui on märgitud 1 õige ja 1 vale vastus riigi kohta, saab 0,5 punkti.

Ülesanne kokku 5 punkti.

12. Uuri kaarte ja jooniseid ning vasta küsimustele.

Joon A–B kaardil tähistab läbilõiget Viru lavamaast ja joon C–D kaardil läbilõiget Ugandi lavamaast. Vii lavamaad läbiv joon kaardil kokku pinnamoe profiiljoonega.

Ugandi lavamaad kirjeldab pinnamoe profiiljoon number 1.

Õige vastus 1 punkt.

Milliseid pinnavorme on inimene Viru lavamaale kõige rohkem tekitanud?

Aherainemäed, tuhamäed, karjäärid, tuhaplatoo

Õpilane saab 1 punkti, kui nimetab vähemalt kaks kaevandamise ja põlevkivi töötlemisega seotud pinnavormi. Ühe pinnavormi nimetamine annab 0,5 punkti.

Miks just neid? Viru lavamaa inimtekkesed pinnavormid on seotud valdavalt põlevkivi kaevandamise ja töötlemisega.

Õige vastus 1 punkt.

Võrdle Viru ja Ugandi lavamaad, kasuta erinevaid Eesti atlase kaarte.

Võrreldav näitaja	Viru lavamaa	Ugandi lavamaa
Peamine aluspõhja kivim	Lubjakivi	Liivakivi
Peamine pinnakatte sete	Moreen (turvas, kruus)	Moreen (liiv)
Kaevandatav maavara	põlevkivi (tsemendisavi, ehituskruus, tehnoloogiline lubjakivi, turvas, ehitusliiv)	Ehituskruus (ehitusliiv, ehituskruus ja -liiv, keraamiline savi)

Iga lahter 0,5 punkti, kokku 3 punkti. Piisab, kui õpilane on kirjutanud igasse lahtrisse ühe näite.

Ülesanne kokku 6 punkti.

13. Selgita järgmiste nähtuste põhjuseid.

1. Brüsselis jaotuvad sademed aasta jooksul ühtlaselt, igas kuus sajab keskmiselt 60–80 mm.

Brüssel asub parasvöötme merelises kliimas. Läänetuuled toovad Atlandi ookeani sooja Põhja-Atlandi hoovuse kohalt niisket õhku.

2. Bergenis sajab aasta jooksul rohkem kui Oslos.

Bergen asub Skandinaavia mäestiku tuulepealsel nõlval, Oslo tuulealusel nõlval.

3. Vorkutas kestab polaaröö kauem kui Rovaniemis.

Vorkuta asub suuremal geograafilisel laiusel /asub põhja pool /asub poolusele lähemal kui Rovaniemi.

Iga õige selgitus 1 punkt.

Ülesanne kokku 3 punkti.

14. Täida tabel. Otsusta kirjelduse põhjal, mis loodusvööndi jõgesid on kirjeldatud.

Vali loetelust igale loodusvööndile sobiv jõgi: Tajo, Niger, Rein, Amazonas, Leena.

Kirjeldus	Loodusvöönd Iga õige 1 punkt	Jõe nimi Iga õige 0,5 punkti
Suvisel vihmaperioodil on jõed veerohked ja kiirevoolulised. Suviti on jõgede ületamine eluohtlik. Põuasel talvel jäävad jõgedest vaid veenired, väiksemad järved kuivad täiesti ära.	savann	Niger
Jõed on aasta läbi veerohked ja toituvad peamiselt sademetest. Suurtele vihmasadudele järgnevad üleujutused kallastel. Põlisrahvaste elamud on ehitatud vaiadele.	ekvatoriaalne vihmamets	Amazonas
Jäävabal ajal, maist oktoobrini kasutatakse jõge laevaliikluseks. Kevadel jääkate laguneb ja lumesulamisvee põhjustatud suurvesi tekitab laiades orgudes ulatuslikud üleujutused.	okasmets või tundra	Leena

Ülesanne kokku 4,5 punkti.

15. Täida ülesanded.

Selgita näitega, kuidas mõjutab igikelts tundra loodust ja inimtegevust.

1. Igikeltsa mõju loodusele: *Taimede juured on lühikesed; jõed ja järved madalad; tundras on suur soostumine, sest igikelts takistab imbumist; mullad liigniisked ja külmad.*

2. Igikeltsa mõju inimtegevusele: *Teed lagunevad, teed ehitatakse kõrgele tammile; majad ehitatakse vaiadele; igikeltsale ehitatud majad vajuvad; soostumine raskendab ehitustegevust ja kaevandamist; soostumise tõttu on hõre asustus; liigniiskuse ja madalate temperatuuride tõttu ei tegelda põllumajandusega.*

Õpilane saab ühe näite sõnastamise eest 1 punkti, kokku 2 punkti.

Nimeta kaks olulist maavara, mida kaevandatakse Alaskal. nafta ja gaas

Kahe õige nimetamise eest 1 punkt, ühe õige nimetamise eest 0,5 punkti.

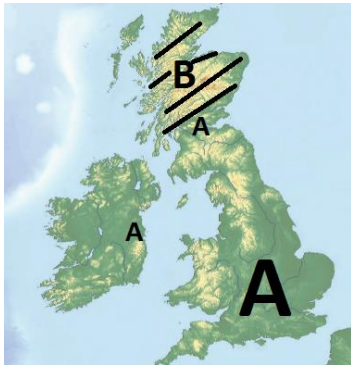
Miks püsivad keskkonnakahjustused tundraaladel väga kaua?

Tundras on madalate temperatuuride tõttu lagunemisprotsessid ja taimekasv väga aeglased.

Õpilane saab 1 punkti, kui seostab reostuse aeglase lagunemise või taimkatte uuenemise madalate temperatuuridega. Seostamata vastus annab 0,5 punkti.

Ülesanne kokku 4 punkti.

16. Tähista kontuurkaardil üks tiheda asustusega piirkond tähega A.

Õpilane on tähistanud tähega A Londoni (Kagu-Inglismaa), Glasgow või Dublini ümbruse. Õige tähistamise eest 1 punkt.

Selgita, miks on see piirkond tihedalt asustatud.

1. *Looduslikud tingimused: tasane pinnamood, madalad jõeorud; parasvöötme mereline kliima võimaldab tegeleda põllumajandusega; rannikul on väljapääs merele.*
2. *Majanduslikud tingimused: kõrgelt arenenud majanduspiirkonnas on kõrgemad palgad ja toetused, töökohad ja rohkem arenenud teenused; pealinna või sadamlinnade piirkonnas on rohkem töökohti.*

Õpilane saab ühe selgituse eest 1 punkti, kahe erineva sisuga selgituse eest 2 punkti. Mõlemad selgitused võivad olla nii looduslike või majanduslike tingimuste kirjeldused.

Viiruta kaardil üks hõreda asustusega piirkond ja tähista see tähega B.

Õpilane on viirutanud ja tähistanud tähega B Šoti mägismaa. Õige tähistamise eest 1 punkt.

Põhjenda, miks on piirkonnas B väga hõre asustus?

1. *Looduslikud tingimused: mägine ja kõrge pinnamood; jahe kliima.*
2. *Majanduslikud tingimused: kaugel suurtest keskustest, pole töökohti; vähe teenuseid.*

Õpilane saab ühe põhjenduse eest 1 punkti, kahe erineva sisuga põhjenduse eest 2 punkti. Mõlemad põhjendused võivad olla nii looduslike või majanduslike tingimuste kirjeldused.

Ülesanne kokku 6 punkti.

17. 2016. aasta suveolümpiamängude avatseremoonia Rio de Janeiro algas reedel 5. augustil kell 20.00 kohaliku aja järgi. Jooni järgnevas loetelus alla need linnad, kus avatseremoonia otseülekande ajal oli juba laupäev 6. august.

London, Sydney, Los Angeles, Oslo, Mexico, Tokyo

Kui alla on joonitud üle kolme linna – 0 punkti, üks õige vastus 1 punkt. Kui alla on joonitud 2 õiget ja 1 vale – 1 punkt.

Ülesanne kokku 2 punkti.

18. Lõpeta laused, toetudes laamtektoonika kaardile ja teooriale.

1. Islandi saare pindala kasvab, sest saar asub kahe ookeanilise laama eemaldumiskohas, kus magma üles tõusmise tõttu tekkib kogu aeg juurde ookeanilist maakoort.

Õpilane peab välja tooma ookeaniliste laamade eemaldumise ja uue ookeanilise maakoore tekkimise seose, sel juhul 1 punkt. Kui on vastatud lihtsamalt (*laamad lahknevad*) – 0,5 punkti.

2. Austraalias ei esine tugevaid maavärinaid, sest Austraalia asub laama keskosas; asub kaugel tektooniliselt liikuvatest laama servadest.

Põhjenduse eest 1 punkt.

3. Lõuna-Ameerika lääneranniku lähedale Vaiksesse ookeani on tekkinud Tšiili süvik, sest ookeaniline Nazca laam sukeldub mandrilise Lõuna-Ameerika laama alla / ookeanilise laama sukeldumisel tekib süvik.

Põhjenduse eest 1 punkt. Kui on vastatud lihtsamalt (*laamade sukeldumise koht*) – 0,5 punkti.

Ülesanne kokku 3 punkti.